

Куліш І.М.,
к. пед. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У СВІТЛІ НОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Розглядається проблема вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей у закладах вищої освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Роль та потенціал викладання англійської мови професійного спрямування має державне значення для України та багатьох інших країн. Зосереджено увагу на новациях, пов'язаних із запровадженням випробувань для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за технологією ЗНО, проблемах підготовки студентів до вступного іспиту з іноземної мови, звернуто увагу на розробку програми навчальної дисципліни «Іноземна мова (професійного спрямування)» для студентів 4-го курсу закладу вищої освіти.

Ключові слова: *інноваційний підхід, іноземна мова професійного спрямування, єдиний вступний іспит з іноземної мови, технологія ЗНО, розробка програми.*

Вступ

Реформа, інновація, інноваційний підхід стали ключовими словами в різних контекстах та багатьох сферах сучасного життя. Ці процеси безпосередньо торкаються освіти та закладів освіти. Підготовка фахівців різних спеціальностей у закладах вищої освіти набуває якісних змін, які пов'язані з процесами євроінтеграції, з мобільністю фахівців, з новими вимогами до професійних якостей фахівців.

Завданням закладу вищої освіти є підготовка фахівців з високим рівнем професійної компетентності та здатністю творчо вирішувати теоретичні та практичні завдання відповідної спеціальності. На сучасному етапі провадження освітньої діяльності важливою складовою професійної підготовки є набуття іншомовної компетентності, а саме, професійно та науково орієнтованої іншомовної компетентності.

Ці процеси тісно пов'язані з важливим місцем англійської мови у міжнародному спілкуванні, впливаючи на освітній процес у закладах загальної середньої освіти та в закладах вищої освіти. Існує ряд підстав для існування мови міжнародного спілкування, найважливішою з яких є тісні зв'язки фахівців у всьому світі, у суспільстві інтеграції та глобалізації. Саме ця підстава стала, в той же час, стимулом для розвитку англійської мови спеціального призначення та професійно орієнтованої англійської мови.

Огляд літературних джерел

Роль та потенціал викладання англійської мови професійного спрямування має державне значення для України та багатьох інших країн. У розвитку англійської мови спеціального призначення розрізняють декілька етапів, починаючи з 60-х років 20 століття, та певні особливості в різних країнах. Слід зазначити, що в Україні розвиток професійно орієнтованої англійської мови охоплює декілька останніх десятиліть.

До навчального плану немовних спеціальностей закладів вищої освіти України входять такі дисципліни, як «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Фахова іноземна мова», «Основи наукового спілкування іноземною мовою» та інші. Кожна дисципліна має свою мету та завдання, які передбачають оволодіння іноземною мовою як загального, так і професійного та наукового спрямування.

Ключовим моментом введення дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» на 4 курсі є розробка програми. Цей процес розглядається з різних точок зору. Традиційний підхід розглядає розробку курсу як процес, який складається з певних кроків, а саме: діагностику потреб, формулювання цілей, підбір змісту, організацію змісту, підбір навчального матеріалу, організацію навчального матеріалу, аналіз та оцінювання [1, 115].

Інший підхід розглядає розробку програми швидше як сам процес розвитку, ніж остаточний результат, який зосереджується на розробці програми. Цей підхід залежить від взаємодії студентів та викладачів в процесі розробки програми курсу [2].

Інша концепція показує процес розробки курсу як схему з нелінійним характером і певну свободу викладача щодо компонентів курсу [3].

Новітні підходи зосереджуються на особливій ролі викладача як наставника та автономії, самостійності студентів в освітньому процесі.

Матеріали та методи

У 2016 – 2017 роках в Україні пілотував проект проведення випробувань для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за технологією ЗНО. Вступники до магистратури зі спеціальностей «Право» і «Міжнародне право» склали єдиний вступний іспит з іноземної мови та єдине фахове вступне випробування. У 2018 році МОНУ переходить від пілотування такого формату вступних випробувань до їхнього регулярного використання. «Водночас єдиний вступний іспит з іноземної мови запроваджується в порядку пілотування для вступу на низку гуманітарних спеціальностей. Метою цих новацій є забезпечення доброчесності при вступі до магистратури, підвищення якості магістерської підготовки і в закладах вищої освіти», – зазначив генеральний директор директорату вищої освіти та освіти дорослих МОНУ Олег Шаров [4].

Такі інноваційні процеси вимагають спеціальної підготовки студентів 4-го курсу, які планують вступ на другий (магістерський) рівень вищої освіти. Особливо це стосується студентів тих спеціальностей, які мали перерву у вивченні іноземної мови, тобто, вивчали іноземну мову (іноземну мову професійного спрямування) лише протягом 1-2-го курсу. Вирішення проблеми вбачається у введенні в навчальний план дисципліни «Іноземна мова» на 4-му курсі або організації спеціальних курсів для підготовки до загального незалежного оцінювання з іноземної мови.

Наприклад, мовний центр в Единбурзі готує студентів до складання різних мовних екзаменів (General English, Business English, Exam Preparation, Teacher Training, CLIL), а також пропонує курси для фінансування за програмами ERASMUS+ та курси з багатьох мов світу. Вивчаючи подібний досвід, звертаємо увагу саме на курси з підготовки до екзаменів. Вагоме місце серед модулів, присвячених розвитку мовних умінь та мовленнєвих навичок, належить модулям з опрацювання формату та процедури тестування, розвитку критичного мислення та тренуванню виконання тестів, корекції та аналізу помилок [5].

Сучасні інноваційні підходи до навчального процесу в закладі вищої освіти додають діяльності викладачів іноземної мови професійного спрямування рис певної свободи та гнучкості. Вивчаючи досвід закордонних колег, вітчизняні фахівці повинні враховувати особливості навчального процесу в закладах вищої освіти України, особливості базового рівня іншомовної підготовки абітурієнтів та вимоги до сучасних випускників закладів вищої освіти.

Результати та обговорення

Першим кроком розробки навчальної програми традиційно є вивчення потреб студентів. Проведене анкетування студентів 4-го курсу свідчить про те, що студенти спеціальностей, навчальні плани яких містять дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування» та інші протягом чотирьох років навчання у закладі вищої

освіти, потребують саме тренування у виконанні тестів різного формату, які застосовуються на вступних випробуваннях за технологією ЗНО, та подальшого розвитку мовних умінь та мовленнєвих навичок.

Потреби студентів спеціальностей, навчальні плани яких містять дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування» та інші протягом лише перших двох років навчання у закладі вищої освіти охоплюють значно ширше коло, а саме:

- розвиток та удосконалення мовних навичок та повторення активного граматичного мінімуму та лексичного мінімуму загального та професійного спрямування (після перерви у вивчення мови);
- розвиток та удосконалення мовленнєвих навичок з іноземної мови загального та професійного спрямування;
- тренування з опрацювання формату і процедури тестування;
- тренування виконання тестів;
- розвиток умінь критичного мислення;
- розвиток умінь корекції та аналізу помилок.

Ці потреби зумовлюють формулювання певних цілей. Ми визначаємо такі цілі викладання іноземної мови для студентів 4-го курсу: вдосконалення навичок оволодіння англійською мовою, отримання та передавання загальної та професійної інформації англійською мовою, вирішення проблем професійної діяльності, застосування усних контактів у ситуаціях загального та професійного спілкування, провадження письмових контактів у ситуаціях загального та професійного спілкування, читання та розуміння загальної та професійно орієнтованої літератури англійською мовою, використання її у соціальній та професійній сферах; розвиток навичок виконання тестів з іноземної мови та критичного аналізу їхніх результатів.

Визначені цілі зумовлюють такі завдання викладання іноземної мови для студентів 4-го курсу:

- розвивати загальні компетентності студентів, спонукати їх до самооцінювання та самоосвіти;
- формувати загально- та професійноорієнтовану мовленнєву компетентність для забезпечення ефективного спілкування в різних осередках;
- допомогти студентам у формуванні загальної компетентності щодо розвитку їхньої особистісної мотивації та позитивного ставлення до вивчення іноземних мов;
- сприяти розвитку критичної самооцінки, умінню спілкуватися;
- досягти глибокого розуміння важливих міжнародних соціокультурних проблем для того, щоб діяти належним чином у культурному різноманітті професійних та академічних ситуацій;
- розвивати позитивне ставлення до вивчення іноземної мови та пізнання культури, мова якої вивчається;
- розвивати навички виконання тестів з іноземної мови та уміння аналізувати свої помилки при виконанні тренувальних тестів.

Теоретично навчальні програми з іноземної мови професійного спрямування призначені для студентів, базовий рівень іншомовної компетентності яких відповідає рівню «Intermediate». Метою викладання дисципліни є удосконалення мовленнєвих навичок з іноземної мови з акцентом на змістове наповнення матеріалу фахового спрямування. Програми з іноземної мови професійного спрямування для спеціальностей, студенти яких вивчають іноземну мову протягом 4-х років навчання у закладі вищої освіти, можуть додати лише спеціальні модулі з «опрацювання формату і процедури тестування, розвитку критичного мислення та тренуванню виконання тестів, корекції та аналізу помилок» [5].

Щоб досягти поставленої мети та вирішити ці конкретні завдання, ми розробили пілотну програму дисципліни «Англійська мова професійного спрямування» для студентів 4-го курсу спеціальності «Фізична культура і спорт» з додатковим завданням підготовки до

іспиту з англійської мови за технологією ЗНО для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти. Упорядковуючи змістове наповнення курсу, ми використали такі матеріали:

1. Куліш І.М., Безкопильний О.П. «Англійська мова для студентів інститутів та факультетів фізичної культури»: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид.від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – 128 с.

2. Liz and John Soars. New Headway. Students' Book. Intermediate. – Oxford University Press.

3. Liz and John Soars. New Headway. Test Book. Intermediate. – Oxford University Press.

Програма розрахована на 36 аудиторних годин протягом VIII семестру та охоплює два змістових модуля: (1) "Sport Activities" та (2) "Leisure Activities". Кожний змістовий модуль охоплює п'ять тем фахового спрямування, які є продовженням вивчення професійноорієнтованої англійської мови протягом I – IV семестрів (змістове лексичне наповнення охоплює види спорту та спортивних ігор, які не ввійшли в програму 1-2 курсу вивчення дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування»).

Якщо навчальний процес під час вивчення дисципліни «Англійська мова професійного спрямування» студентами 4-го курсу протягом VIII семестру умовно розділити на чотири частини, то 25% ми виділяємо на професійноорієнтований матеріал, 25% – матеріал загального спрямування, 25% - розвиток та удосконалення граматичних навичок та 25% - тренування у виконанні тестів, їх аналіз та корекція помилок виконання (табл. 1).

Таблиця 1

Тематичний план навчальної дисципліни «Англійська мова професійного спрямування» для студентів 4 курсу спеціальності «Фізична культура і спорт»

Змістовий модуль	Назва	ESP	GE	Grammar
1	Sport Activities (18 годин)	Skiing and Biathlon	What a wonderful world!	Auxiliary verbs
		Skating: Speed Skating and Figure Skating	Test performing	Present Simple and Continuous
		Body Building and Power Lifting	Happiness	Past Simple and Continuous
		Rowing and Canoeing	Test performing	Present and Past Perfect
		Cycling and its Events	Telling tales	Passive Voice
2	Leisure Activities (18 годин)	Darts and its History	Test performing	Present Passive
		Billiards and Snooker	Likes and dislikes	Past Passive
		Golf and its Rules	Test performing	Modal verbs
		Cricket and its Features	On the move	Obligation and permission
		Rugby and its History	Test performing	Future forms

Метою наших подальших досліджень буде вивчення та аналіз ефективності курсу, доречності такого співвідношення англійської мови загального та професійного спрямування, необхідності впровадження дисципліни «Іноземна мова» та «Іноземна мова професійного спрямування» на 3-4-х курсах деяких немовних спеціальностей.

Висновки

Роль та потенціал викладання англійської мови професійного спрямування має державне значення для України та багатьох інших країн. Упровадження інновацій у сфері викладання іноземної мови та іноземної мови професійного спрямування в закладах вищої освіти України має на меті підвищити якість підготовки майбутніх фахівців.

Упровадження випробувань для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за технологією ЗНО вимагає спеціальної підготовки студентів 4-го курсу. Студенти спеціальностей, навчальні плани яких містять дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування» та інші протягом чотирьох років навчання у закладі вищої освіти, потребують саме тренування для виконання тестів різного формату, які застосовуються на вступних випробуваннях за технологією ЗНО, та подальшого розвитку мовних умінь та мовленнєвих навичок.

Потреби студентів спеціальностей, навчальні плани яких містять дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування» та інші протягом лише перших двох років навчання у закладі вищої освіти охоплюють значно ширше коло. Розробка програми вимагає ретельного аналізу потреб студентів та доречного співвідношення модулів з іноземної мови загального призначення, професійного призначення та підготовки до складання екзамену за технологією ЗНО. Ми вважаємо доречним таке співвідношення англійської мови загального та професійного спрямування: 25% навчального процесу – професійно орієнтований матеріал, 25% – матеріал загального спрямування, 25% – розвиток та удосконалення граматичних навичок та 25% – тренування у виконанні тестів, їх аналіз та корекція помилок виконання.

Завдання наших подальших досліджень – вивчення та аналіз ефективності курсу, доречності даного співвідношення англійської мови загального та професійного спрямування, необхідності введення дисциплін «Іноземна мова» та «Іноземна мова професійного спрямування» на 3-х та 4-х курсах деяких немовних спеціальностей.

Література

1. Hlouskova J., Brebera P. English for Specific Purposes or English for Life? Reflecting the Needs and Measuring the Achievement / J. Hlouskova, P. Brebera. – Scientific Articles and Conference Proceedings. 5th International Scientific Conference. Theory for Practice in the Education of Contemporary Society. – 2010, pp. 115-119.
2. Smith M. Curriculum Theory and Practice / M. Smith, – Access Mode: <http://infed.org/mobi/curriculum-theory-and-practice/>. – 2000.
3. Graves K. Designing Language Courses / K. Graves, – Access Mode: <http://tesl-ej.org/ej16/r8.html>. – 2000.
4. Урядовий портал: державні сайти України–. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/>
5. Inlingua Edinburgh: Language School. – Access Mode: <https://www.inlingua-edinburgh.co.uk/>

Латишова Н.Є.,

к. філол. н., професор кафедри романо-германських мов,

Малік Т.Г.,

к. філол. н., професор кафедри романо-германських мов,

Національна академія Служби безпеки України,

м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена одному з аспектів професійної підготовки студентів немовних спеціалізованих ЗВО – формуванню професійної іноземної комунікативної компетентності, розглядаються ігрові технології, що використовуються у професійно-орієнтованому навчанні, їхні функції, основні напрямки реалізації ігрових прийомів, переваги рольової гри для забезпечення інтенсифікації та ефективності навчального процесу.

Реформування системи вищої освіти протягом останнього десятиліття в Україні характеризується врахуванням перспективних тенденцій світового розвитку в цій сфері. Змінюється не лише роль, але і структура освіти в цілому й іноземної освіти зокрема. У сучасному світі зростає потреба у кваліфікованих фахівцях, що володіють іноземними мовами на високому рівні. Саме вони покликані стати тією інтелектуальною елітою, яка повинна вирішувати соціально-економічні проблеми країни, зміцнювати її стабільність і міжнародний авторитет.

У зв'язку з цим вимоги до якості підготовки фахівців у тій чи іншій професійній сфері, здатних здійснювати свою діяльність іноземною мовою, постійно підвищуються. Володіння іноземною мовою розглядається як складова їхньої професійної компетентності.

У системі вищої освіти в Україні склалася наступна структура організації іноземної підготовки:

– лінгвістичні та педагогічні ЗВО або факультети, що готують фахівців, для яких мова є професією;

– ЗВО або факультети, де іноземна мова викладається в обов'язку та в рамках загальноосвітньої дисципліни, тобто немовні ЗВО;

– ЗВО або факультети з поглибленим вивченням іноземної мови, що готують фахівців, для яких іноземна мова є засобом здійснення їхньої професійної діяльності.

Це ЗВО і факультети, які існують *de facto*, але не *de jure*, оскільки не мають державного стандарту, що регламентує підготовку фахівців зі знанням іноземної мови. Такі заклади вищої освіти займають проміжну позицію між мовними й немовними ЗВО. Слід зазначити, що вимоги до рівня підготовки з іноземної мови в них високі (B2-C1 за загальноєвропейською класифікацією рівнів володіння іноземною мовою). Водночас, вони готують фахівців не з філології, прикладної і теоретичної лінгвістики, а в іншій – професійній сфері (міжнародні відносини, міжнародне право, політологія, міжнародний менеджмент, державна безпека тощо), де іноземна мова для них – складова їхньої професійної компетентності. Подібні ЗВО можуть бути визначені як “немовні спеціалізовані навчальні заклади”. Типовим вищим навчальним закладом такого плану є Національна академія Служби безпеки України.

В умовах невизначеності лінгвістичного статусу і, як наслідок, відсутності науково-обґрунтованого обсягу навчальних годин, необхідних для вивчення іноземної мови та формування професійної іноземної комунікативної компетентності пріоритетним стає